

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Teatterin tiedotuskeskus TINFO kantaa ennen kaikkea huolta esittävien taiteiden ja niiden tutkimuksen vähäisestä painoarvosta aineettoman kulttuuriperinnön strategiassa. Sanoja ”teatteri”, ”tanssi” ja ”sirkus” ei mainita strategiaehdotuksessa kertaakaan ja esittävä taide vain kerran (sen sijaan ”museo” mainitaan 51 kertaa, ”kirjasto” 31 kertaa ja ”arkisto” 30 kertaa).

Aineeton kulttuuriperintö mainitaan ehdotuksen tiivistelmän ensimmäisessä virkkeessä, mutta sitä ei yksilöidymmin avata. Sivulla 40 mainitaan, että ”Merkittävä osa huomisen kulttuuriperinnöstä muodostuu tämän päivän audiovisuaalisesta, visuaalisesta ja esittävästä taiteesta...”, mutta vaikka esittävä taide määritellään eksplisiittisesti yhdeksi aineettoman kulttuuriperinnön muodoksi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelua koskevassa yleissopimuksessa, jonka Suomi on allekirjoittanut vuonna 2013, esittävien taiteiden asiantuntijat puuttuvat ehdotuksen ohjausryhmästä, työryhmästä sekä nykyisestä aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmästä (2018-2022).

Edellytämme, että esittävillä taiteilla ja niiden tutkimuksella on jatkossa edustus eri asiantuntijaelimissä, viimeistelemässä tätä kulttuuriperintöstrategiaa sekä laatimassa siihen perustuvaa toimeenpanosuunnitelmaa.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Suomi on merkittävä teatterimaa, ja teatterilla on ollut merkittävä osa kansallisen identiteetin muotoutumisessa aina 1800-luvulta lähtien.

Pandemiaa edeltävinä vuosina Suomessa käytiin katsomassa teatteria, tanssia ja sirkusta 3,9–4,2 miljoonaa kertaa vuodessa. Tämän lisäksi TINFO on arvioinut, että kesäteattereissa keräävät vuosittain miljoonapäisen yleisön. Suomea enemmän katsojia on väkilukuun suhteutettuna vain Islannissa ja Virossa.

Vuonna 2021 TINFO tilastoi 255 teatterin-, tanssin- sekä sirkusalan toimijaa ympäri Suomen. Järjestäytyneitä harrastajateattereita on Suomessa n. 600, ja tämän lisäksi maassamme toimii lukuisia joukko satunnaisemmin toimivia harrastajaryhmiä. Harrastajien määrä nousee näin ollen kymmeneen tuhansiin ja katsojamäärä satoihin tuhansiin. Suomi onkin koko maailman mittakaavassa poikkeuksellisen vilkas harrastajateatterimaa, toiminta on valtakunnallista ja kattaa koko maan.

Alalla on toimijoiden lisäksi laaja järjestökenttä, ja alan aineettomasta kulttuuriperinnöstä vastaa ensisijaisesti Teatterimuseo (lisäksi muun muassa Yleisradio takaa sekä kansalaisille ja tutkijoille aineetonta kulttuuriperintöä digitaalisesti saavutettavaksi).

Teatterin, tanssin ja sirkuksen merkitystä kulttuuriperintönä sanoittavat, tutkivat, suojelevat ja säilyttävät ensisijaisesti alan asiantuntijat, joita koulutetaan enää vain Helsingin yliopistossa. Tästä huolimatta yliopiston esittävien taiteiden tutkimukseen liittyvien alojen koulutus on ajettu lakkautus- ja leikkauskierteeseen, mikä puolestaan uhkaa merkittävän aineettoman kulttuuriperinnön osa-alueen tietoperustan vahvistamista.

Kommenttinne lukuun 5.1

-

Kommenttinne lukuun 5.2

-

Kommenttinne lukuun 5.3

Ehdotuksessa korostetaan TAIDEKorkeakoulujen merkitystä, ”Kulttuurin ja kulttuuriperinnön tutkimus on Suomessa laajaa. Esimerkiksi taidekorkeakouluissa koulutetaan alan osaajia ja tutkijoita.” (s. 40) Ehdotuksessa tulisi kuitenkin myös tuotava esiin TIEDEyliopistojen ratkaiseva rooli kulttuuriperinnön, sitä koskevan asiantuntemuksen ja asiantuntijakoulutuksen turvaajana: tiedeyliopistot tarjoavat kulttuuriperinnön asiantuntijoiden koulutuksen ja turvaavat kulttuuriperinnön tieteellisen tutkimuksen perustan. Tutkijoiden ohella kulttuuriperinnön säilyttämisen ja välittämisen kannalta tärkeät arkisto-, kirjasto- ja museotyöntekijät hankkivat koulutuksensa nimenomaan tiedeyliopistoissa.

Taiteiden tutkimuksen tutkijakoulutusta alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon tasoilla annetaan vain tiedeyliopistossa (Taideyliopisto ei tarjoa tieteellistä peruskoulutusta). Niin ikään tohtorintutkinnon (FT) tasolla Taidekorkeakouluissa tehdään lähinnä taiteellista tutkimusta, joka osaltaan on aineetonta kulttuuriperintöä, kuten taidekin, mutta kulttuuriperinnön suojelun kannalta nimenomaan tiedeyliopistoissa tehtävä tieteellinen tutkimus ”tuo tieteellisesti tutkitun ja luotettavan tiedon kaikkien saataville”, kuten ehdotuksessa on sivulla 40 muotoiltu.

Tiedeyliopistot takaavat kulttuuriperinnön ilmiön ja sitä koskevien yhteiskunnallisten rakenteiden ja prosessien syvällisen ymmärtämisen, sitä koskevan tieteellisen tiedon tuottamisen ja välittämisen,

kulttuuriperinnön suojelualan käytäntöjen kehittämisen soveltavan tutkimuksen avulla sekä asiantuntijoiden kouluttamisen niin kulttuuriperintöä tuottaviin kuin suojeleviin, tallentaviin ja tutkiviin instituutioihin.

Näin ollen, esittäviä taiteita tutkivat tieteenalat ja niiden asiantuntijakoulutus tiedeyliopistoissa ON TURVATTAVA KOULUTUSVASTUUASETUKSELLA KULTTUURIPERINTÖTYÖN TOIMINTAEDELLYTYSTEN TURVAAMISEKSI.

Koulutus on ratkaisevassa asemassa siinä, saadaanko jatkossa esittävien taiteiden – kuten musiikin, teatterin ja tanssin – kentälle asiantuntevaa työvoimaa taiteellista työtä tukeviin ja mahdollistaviin sekä sitä tallentaviin, tutkiviin ja suojeleviin tehtäviin. Nämä (suomalaiskansallisestikin) keskeiset kulttuuriperintöalat kasvavat ja monipuolistuvat kiihtyvästi, mihin asiantuntijakoulutuksen tulisi vastata.

Kulttuuriperintöstrategian toimenpide-ehdotuksissa tulisi vaatia esittäviä taidetta tutkivien alojen, kuten teatteri- ja musiikkitieteen koulutuksen ja tutkimuksen (myöhemmin tallentamisen ja dokumentaation) turvaamista sisällyttämällä ko. alat tiedeyliopistojen, käytännössä erityisesti Helsingin yliopiston, koulutusvastuuasetukseen. Vain näin voidaan tiedeyliopistojen vastuulla olevan asiantuntijakoulutuksen ylläpito turvata esittävien taiteiden asiantuntemuksen osalta.

(Koulutusvastuuasetuksissa määritellään se, missä yliopistoissa on vastuu antaa tiettyä koulutusta maisteritasoisesti. Tällä hetkellä esittävien taiteiden tutkimus, esim. musiikkitiede tai teatteritiede, ei ole minkään tiedeyliopiston vastuulla koulutusvastuuta määrittävässä asetuksessa. Siksi koulutusohjelmia onkin ollut mahdollista lakkauttaa (Tampereen yliopisto) ja resursseja leikata (Helsingin yliopisto).)

Mikäli nykyinen kehitys jatkuu, ei ole taattua, että vuonna 2030 on tiedeyliopistoissa teatteritieteen tai musiikkitieteen koulutusta lainkaan, mikä vaarantaa sekä asiantuntevan työvoiman saatavuuden että kulttuuriperinnön suojelun. Pelkkä hyvä tahto ei riitä: vasta asetus varmistaa ja takaa koulutuksen säilymisen riittävällä tasolla, jolloin maistereita ja tohtoreita on jatkossakin työelämän ja tutkimuksen tarpeisiin. Niin ikään kyse on myös esittävien taiteiden alan kulttuuriperintöön liittyvän tutkimuksen olemassaolon turvaamisesta, jolloin sitä voitaisiin myös vahvistaa ja kehittää, kuten ehdotuksessa ehdotetaan (s. 24, 40).

Kommenttinne lukuun 5.4

Taiteen mahdollistajia eli kulttuurin tukirakenteissa työskenteleviä teatteri- ja musiikkitieteilijöitä tarvitaan muun muassa siihen, että taiteen ja luovan alan kentän toimintaedellytykset säilyvät, puhumattakaan siitä, että luovien alojen osuutta bruttokansantuotteesta halutaan kasvattaa keskeisten verrokkimaiden tasolle. Luovilla aloilla on huomattava kasvupotentiaali. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä ne muodostavat Suomessa vain hieman alle 4 % BKT:sta, kun se EU:n alueella on keskimäärin 7 %. Tavoitteena on nostaa toimialan osuus verrokkimaiden tasolle.

Nosto vaatii tukea nimenomaan välittäviin ja mahdollistaviin tehtäviin. Tämä lisäisi työtä, ja hyvinvointia sekä tietysti toisi uusia mahdollisuuksia luoda taidetta eli uutta aineetonta kulttuuriperintöä.

Tiedeyliopiston koulutuksella varmistetaan tulevaisuuden asiantuntijoiden saaminen kulttuurin ja kulttuuriperinnön alan eri tehtäviin (taiteellista työtä tukevat ja mahdollistavat tehtävät sekä tallennus ja dokumentointi).

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

-

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Ehdotuksen tulee olla linjassa UNESCON AINEETONTA KULTTUURIPERINNÖN SUOJELEMISESTA KOSKEVAN YLEISSOPIMUKSEN (2003) KANSSA JA EKSPLIKOIDA SE.

Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelusta laadittiin vuonna 2003. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 2013. Tällä hetkellä noin 180 valtiota on liittynyt mukaan sopimukseen. Unescon yleissopimuksessa on tarkemmin määritelty, mitä aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan ja yhtenä sen kohtana mainitaan esittävät taiteet (performing arts), tarkemmin määriteltynä teatteri, tanssi, sirkus ja musiikki. Sopimuksen sopijaosapuolena on Suomen valtio ja se on voimassa Suomen valtion alueella. Sopimuksen toimeenpanoa valvoo Museovirasto opetus- ja kulttuuriministeriön delegeimana.

Ehdotuksessa tulisi eksplisiittisesti mainita, mitä aineettomalla kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan. Määrittelyn tulisi olla linjassa Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelua koskevan yleissopimuksen kanssa, sillä Suomi on jo sitoutunut tähän kansainväliseen sopimukseen.

Myös ehdotuksessa käytetty suojelun käsite tulisi avata selkeästi ja suhteuttaa Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelua koskevaan yleissopimukseen. Jos ehdotus kytkettäisiin Unescon sopimukseen, suojelun keinoista mainittaisiin ainakin kansallisesta toimeenpanosuunnitelmasta kasvatusta, koulutus, tutkimus ja tallennus & dokumentaatio.

Unescon sopimuksessa varoitetaan siitä, että suojelemiseen varattujen resurssien vähäisyys muodostaa vakavan uhan ja voi johtaa aineettoman kulttuuriperinnön heikentymiseen, katoamiseen ja tuhoutumiseen. Mikäli aineettoman kulttuuriperinnön suojelua varmistavien tieteenalojen resursseja ei turvata, Unescon yleissopimuksen toimeenpano Suomessa vaarantuu.

Valtion on turvattava esittävien taiteiden yliopistotasoisien koulutuksen tiedeyliopistoissa lisäämällä nämä tieteenalat (teatteritiede, musiikkitiede, elokuvatutkimus) asetuksessa Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan koulutusvastuisiin.

Mikäli tätä ei saada turvattua, on erittäin epävarmaa pystytäänkö ala säilyttämään kandista tohtoriin. Maistereiden puute tuo asiantuntijapulaa kentälle. Jos ei tule tohtoreita, ei tule tutkimusta, joka on keskeinen keino aineettoman kulttuuriperinnön suojelussa. Nykyinen tilanne on räikeässä epäsuhdassa sen kanssa, että jo 2013 Suomen valtio on sitoutunut tähän suojeluun allekirjoittamalla Unescon yleissopimuksen kulttuuriperinnön vaalimisesta.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Pidämme ennen kaikkea tärkeänä, että strategiassa otetaan huomioon yllä mainittu ennen kuin toimeenpanosuunnitelmaa aletaan laatia.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Esittävillä taiteilla ja niiden tutkimuksella tulee olla edustus toimeenpanosuunnitelman laadinnassa.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Teatterin tiedotuskeskus TINFO on esittävän taiteen kentällä toimiva asiantuntijaorganisaatio, jonka tehtävä on edistää elävää teatteritaidetta, tuottaa siitä tietoa sekä luoda edellytyksiä sen aineettomalle kulttuuriperinnölle. Voimme ehdottaa asiantuntijoita aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmään.

Stara Linnea
Teatterin tiedotuskeskus ry.